

УДК 336.025

Д. Ю. Калініченко,
к. т. н., Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3689-3467>
В. А. Голян,
д. е. н., професор, відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів
і природокористування України "Боярська лісова дослідна станція", м. Боярка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2502-4573>
В. М. Бардась,
к. е. н., Громадська організація "Європейський аналітичний центр", м. Луцьк
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1211-2494>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.22.23

ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ВИМІР НАДХОДЖЕНЬ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕНТИ ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

D. Kalinichenko,
PhD in Technical Sciences, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv
V. Holian,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Separate division of National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine "Boyarka forest research station", Boyarka
V. Bardas,
PhD in Economics, Director, Public Organization "European Analytical Centre", Lutsk

FINANCIAL AND INVESTMENT DIMENSION OF LAND RENT REVENUES TO LOCAL
BUDGETS IN THE CONTEXT OF DEEPENING DECENTRALISATION

Обґрунтовано, що земельна рента є вагомим чинником зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах поглиблення децентралізації, тому зростання її надходжень до місцевих бюджетів виступає одним з основних пріоритетів діяльності органів місцевого самоврядування. Встановлено, що внаслідок поглиблення земельної реформи відбулися кардинальні переформатування в системі землеволодіння та землекористування, які сформували додаткові резерви щодо зростання обсягів вилучення земельної ренти, котра утворюється у процесі господарського освоєння земельно-ресурсного потенціалу. Виявлено, що внаслідок земельної дерегуляції територіальні громади отримали у комунальну власність земельно-ресурсні активи, котрі перебували у державній власності поза межами населених пунктів, що створило додаткові можливості для нарощення обсягів надходжень земельних платежів до місцевих бюджетів як за рахунок удосконалення системи вилучення земельного податку і орендної плати за землю, так і за рахунок ефективнішого перерозподілу комунальних земельно-ресурсних активів. Дослідження показали, що в сучасних умовах земельна рента, яка надходить до місцевих бюджетів, охоплює плату за землю, кошти від продажу земель, відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва. Встановлено, що у 2007–2021 роках висхідний тренд спостерігається лише у динаміці фактичної величини надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів, а у динаміці надходжень земельної ренти у порівняннях

цінах на початок 2007 року в цілому спостерігається низхідна тенденція, що зумовлено випередженням темпів інфляційно-девальваційних процесів в національній економіці порівняно з темпами зростання нормативної грошової оцінки земель як бази нарахування земельного податку і відповідно орендної плати за землю, а також недоліками у ціноутворенні на державні та комунальні земельно-ресурсні активи. Обґрунтовано, що частина земельної ренти, яка акумулюється у місцевих бюджетах, має концентруватися у спеціальних бюджетних фондах відтворення, відновлення та охорони земель. Встановлено, що інституціоналізація спеціальних фондів відтворення, відновлення та охорони земель створить надійні джерела для фінансово-інвестиційного забезпечення використання набору інструментів прямого та непрямого стимулювання збереження та розширеного відтворення земельно-ресурсного потенціалу.

It is substantiated that land rent is a significant factor in strengthening the financial self-sufficiency of territorial communities in the context of deepening decentralisation, and therefore the growth of its revenues to local budgets is one of the main priorities of local governments. It is established that as a result of deepening the land reform, there have been fundamental reformations in the system of land ownership and land use, which have formed additional reserves for increasing the volume of land rent withdrawal, which is formed in the process of economic development of land and resource potential. It is found that because of land deregulation, territorial communities received land and resource assets that were in state ownership outside settlements into communal ownership. That created additional opportunities for increasing the volume of land payments to local budgets both by improving the system of withdrawal of land tax and land rent and by more efficient redistribution of communal land and resource assets. Studies have shown that under current conditions, the land rent that goes to local budgets includes land payments, proceeds from land sales, and compensation for losses in agricultural and forestry production. It is established that in 2007-2021, an upward trend is observed only in the dynamics of the actual amount of land rent revenues to local budgets. In the dynamics of land rent revenues in comparable prices at the beginning of 2007, there is generally a downward trend. This is due to outstripping the rate of inflation and devaluation processes in the national economy compared to the rate of growth of the normative monetary valuation of land as a basis for calculating land tax and, accordingly, land rent, as well as shortcomings in pricing of state and municipal land and resource assets. It is substantiated that a part of the land rent accumulated in local budgets should be concentrated in special budget funds for reproduction, restoration and protection of land. It is established that the institutionalisation of special funds for the reproduction, restoration and protection of land will create reliable sources for financial and investment support for the use of a set of instruments for direct and indirect stimulation of conservation and expanded reproduction of land resource potential.

Ключові слова: земельна рента, плата за землю, місцеві бюджети, фінансово-інвестиційний вимір, територіальна громада, земельний податок, дерегуляція.

Key words: land rent, land payment, local budgets, financial and investment dimension, territorial community, land tax, deregulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Земля виступає основним просторово-територіальним базисом соціально-економічного розвитку територіальних утворень. В останні роки внаслідок поглиблення земельної реформи відбулися кардинальні переформування в системі землеволодіння та землекористування, що сформували додаткові резерви для вилучення земельної ренти на користь публічних бюджетів. За таких умов важливого значення набуває інституціоналізація механізмів вилучення різноманітних форм земельної ренти, котра утворюється у процесі господарського освоєння земельно-ресурсного потенціалу. Врахо-

вуючи те, що земельні ресурси є складовою природного багатства країни та витвором природи, вже саме користування земельно-ресурсними активами передбачає присвоєння ренти. Земельна рента утворюється у процесі використання земель у господарському обігу і перерозподіляється за рахунок вилучення земельного податку та орендної плати за землю. Операції купівлі-продажу земель фактично передбачають передачу прав володіння, користування та розпоряджання земельно-ресурсними активами, що також напряму впливає на зміну суб'єктно-об'єктної бази утворення та розподілу земельної ренти. З огляду на це у місцеві бюджети мають надходити складові земельної ренти як через оподаткування процесів володіння та користування земельно-ресурсними активами, так і через відчуження і пере-

дачу в користування комунальних і державних земель. В умовах поглиблення децентралізації влади надходження земельної ренти до місцевих бюджетів виступає необхідною умовою зміцнення фінансової самодостатності місцевого самоврядування, а також вагомою детермінантою фінансово-інвестиційного забезпечення пріоритетів соціально-економічного розвитку територіальних громад та збереження довкілля. В умовах воєнного часу та завершення процесу укрупнення територіальних громад фінансово-інвестиційний вимір надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів набуває особливої гостроти і потребує подальших теоретико-прикладних обґрунтувань.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Доцільність перегляду стрижневих моментів фінансово-інвестиційного виміру використання різноманітних форм земельної ренти впливає з підходу Д.Деми, Ю.Суса та В.Трокоза, згідно якого реформування земельних відносин має позитивні податкові наслідки для держави, оскільки значно розширює податкову базу операцій, які мають відношення до володіння, використання та продажу земельних ділянок [3, с. 374]. Тобто поглиблення реформування земельних відносин на порядок збільшило кількість земельних трансакцій, що створило сприятливі передумови для збільшення обсягів вилучення земельної ренти внаслідок операцій купівлі-продажу державних і комунальних земельно-ресурсних активів, а також удосконалення методичного забезпечення нарахування та адміністрування земельного податку та орендної плати за землю.

Актуальність вирішення проблеми максимізації надходжень земельних платежів до місцевих бюджетів впливає з твердження Х.Патицької про те, що дослідження питання пошуку способів максимізації надходжень плати за землю до місцевих бюджетів за рахунок їх ефективного справляння було актуальним на всіх етапах розвитку оподаткування в Україні. Особливо гостро воно постає сьогодні, в період фінансової децентралізації й адміністративно-територіальної реформи [5, с. 87]. В умовах децентралізації на рівень місцевого самоврядування з центрального рівня було делеговано комплекс повноважень, реалізація котрих вимагає розширення податкової бази наповнення місцевих бюджетів. Внаслідок земельної дерегуляції територіальні громади отримали у комунальну власність земельно-ресурсні активи, котрі перебували у державній власності поза межами населених пунктів, що значно розширило ресурсний базис соціально-економічного піднесення територіальних утворень і створило додаткові умови для нарощення обсягів земельних платежів, котрі концентруються у місцевих бюджетах. Додаткові надходження земельної ренти до місцевих бюджетів забезпечуватимуться як за рахунок удосконалення системи вилучення земельного податку і орендної плати за землю, так і за рахунок ефективного перерозподілу комунальних земель.

Високим рівнем системності відзначається підхід І. Педака та О. Битко щодо посилення фінансово-інвестиційної спрямованості земельної ренти, котра концентрується у публічних бюджетах. Вони необхідною умо-

вою результативного використання частини земельної ренти на потреби фінансування відтворення, відновлення та охорони земельно-ресурсного потенціалу розглядають наявність фінансово-економічного механізму земельних відносин [6, с. 160], котрий забезпечує акумуляцію різноманітних форм земельної ренти у місцевих бюджетах, а також їх розподіл та перерозподіл з метою створення надійних джерел фінансово-інвестиційного забезпечення потреб соціально-економічного розвитку та розширеного відтворення земельно-ресурсного потенціалу.

В. Горин та В. Булавінець фінансово-інвестиційний вимір вилучення земельної ренти на користь публічних бюджетів пов'язують з вдосконаленням процедур надання пільг із плати за землю, а також підвищенням ставок податку. Вирішення цих проблемних моментів не тільки сприятиме усуненню регресивного характеру земельного оподаткування щодо платників із відмінним майновим становищем, захисту інтересів незаможних верств населення, але й дасть змогу значно розширити фінансові можливості органів місцевого самоврядування щодо фінансування пріоритетних заходів соціального та економічного розвитку [2, с. 49]. Упорядкування системи надання пільг при сплаті земельного податку виступає необхідною умовою усунення багаторічної практики недоотримання місцевими бюджетами частини земельної ренти, котра утворюється в процесі залучення різноманітних категорій земель у відтворювальний процес.

Спільною рисою наявних теоретико-прикладних підходів стосовно використання земельної ренти, акумульованої у місцевих бюджетах, на потреби реалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку територіальних громад, а також відтворення, відновлення та охорони складових земельно-ресурсного потенціалу є розуміння того факту, що частина коштів, котрі надійшли від продажу державних та комунальних земель, а також акумульованих в результаті адміністрування земельного податку та орендної плати за землю, має мати фінансово-інвестиційну спрямованість як в контексті розвитку місцевого господарського комплексу, так і в контексті вирішення місцевих проблем відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорони довкілля.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування авторського підходу до визначення суми земельної ренти, котра акумулюється у місцевих бюджетах України, а також розгляд фінансово-інвестиційного виміру надходжень цих платежів до бюджетів територіальних громад в умовах поглиблення децентралізації та з врахуванням викликів воєнного часу та повоєнного відновлення національної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Земельна дерегуляція забезпечила передачу у комунальну власність значних площ сільськогосподарських земель державної власності поза межами населених пунктів, що на порядок примножило реальні активи територіальних громад. Це також збільши-

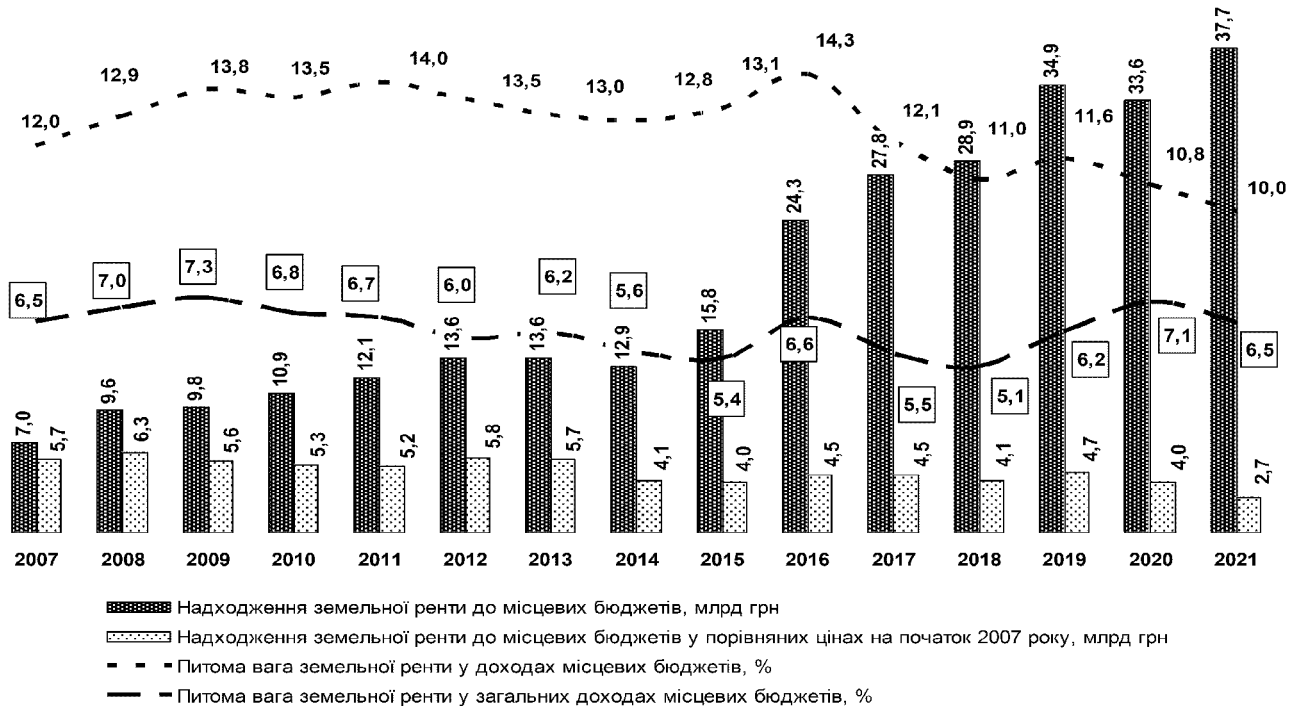

Рис. 1. Надходження земельної ренти до місцевих бюджетів України у 2007–2021 роках

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

ло потенціал місцевого самоврядування як в частині прискорення темпів соціально-економічного піднесення, так і в частині підвищення результативності фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення природно-ресурсного потенціалу та модернізації мережі об'єктів природоохоронної інфраструктури. Потенціал соціально-економічного зростання територіальних громад полягає в розширенні просторово-територіального базису розвитку місцевого самоврядування, а також в зростанні обсягів надходження земельної ренти до місцевих бюджетів, оскільки внаслідок земельної дерегуляції збільшився потенціал її вилучення за рахунок розширення площі земель комунальної власності.

Місцеве самоврядування розширило свої можливості для нарощення надходжень земельної ренти до бюджетів територіальних громад, оскільки на порядок збільшилася площа комунальних земельно-ресурсних активів. Формами вилучення та перерозподілу земельної ренти виступають: стягнення земельної плати за користування земельними активами; трансакції з купівлі-продажу земельних активів; відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва [4]. З огляду на це сума земельної ренти, котра надходить до місцевих бюджетів, має охоплювати загальні суми надходжень перерахованих вище платежів. Власники земель сплачують земельний податок, а орендарі комунальних та державних земель сплачують оренду плати за землю [7]. Кошти за продаж земель державної та комунальної власності надходять до місцевих бюджетів і теж виступають вираженням вилучення земельної ренти, оскільки після здійснення операцій купівлі-продажу відбувається перехід прав на володіння, користування та розпоряджання земельно-ресурс-

ними активами, а це вже нова форма утворення земельної ренти.

Вилучення земель з категорії сільськогосподарських чи лісгосподарських земель має супроводжуватися відшкодуванням втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва. Даний платіж також слід віднести до форм земельної ренти, оскільки перехід земель з однієї категорії в іншу також відзначається трансформацією форми утворення земельної ренти і способом її присвоєння і перерозподілу. Шляхом сумування плати за землю, коштів від продажу земель та платежів, отриманих в результаті відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва, було отримано суму акумульованої у місцевих бюджетах земельної ренти у 2007–2021 роках (рис. 1).

Основною складовою земельної ренти виступає плата за землю, котра охоплює земельний податок та оренду плати за землю. У 2007–2021 роках динаміка надходжень плати за землю до місцевих бюджетів мала висхідний тренд, що й фактично визначило тренд надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів в цілому. Зокрема, надходження плати за землю до місцевих бюджетів у 2007 році склало 3,9 млрд грн, у 2013 році — 12,8 млрд грн, у 2021 році — 35,3 млрд грн.

Сума коштів за продаж земель комунальної та державної власності, яка надходила до бюджетів територіальних громад, не відзначалася висхідною тенденцією. Зокрема, у 2008–2015 роках значно знизилася надходження коштів від проданих земельних ділянок. Це пов'язано зі зниженням купівельної спроможності громадян, згортанням кредитування банками операцій із купівлі землі через економічну кризу, котра настала у 2008 році, а також введенням податку на нерухомість та збільшенням нормативної грошової й експертної оцін-

ки земель, що зумовило зростання вартості земельної ділянки. Перелічені фактори в сукупності переважно й призвели до різкого скорочення надходжень до публічних бюджетів від продажу земельних ділянок.

Окрім того, таке скорочення надходжень спричинене непередбачуваними змінами в земельному законодавстві, зокрема щодо перегляду повноважень територіальних громад стосовно розпорядження землями державної власності в межах населених пунктів та передачі розпорядження сільськогосподарськими землями Державній службі України з питань геодезії, картографії та кадастру [1, с. 81—82]. Якщо у 2007 році надходження коштів від продажу земель до місцевих бюджетів становили 2,9 млрд грн, у 2010 році — 1,4 млрд грн, то у 2015 році — 0,9 млрд грн. У 2016—2021 роках відновився висхідний тренд в надходженнях коштів від продажу земель до місцевих бюджетів у зв'язку з поглибленням процесів децентралізації влади та земельної дерегуляції. Так, у 2016 році до місцевих бюджетів надійшло 0,9 млрд грн коштів від продажу земель, а у 2021 році — 2,2 млрд грн.

Третьою по величині складовою надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів виступають платежі, пов'язані з відшкодуванням втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва. У 2007—2021 роках сума відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва коливалася в діапазоні 90,0—324,0 млн грн.

У результаті сумування трьох перерахованих складових у 2007—2021 роках спостерігається висхідна тенденція у динаміці надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів України. У 2007 році сума надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів становила 7,0 млрд грн, у 2010 році — 10,9 млрд грн, у 2013 році — 13,6 млрд грн, у 2016 році — 24,3 млрд грн, у 2019 році — 34,9 млрд грн, у 2021 році — 37,7 млрд грн. В цілому у 2021 році порівняно з 2007 роком сума надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів виросла у 5,4 рази, порівняно з 2013 роком — у 2,8 рази. Водночас такий висхідний тренд спостерігається лише у динаміці фактичної величини надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів. У динаміці надходжень земельної ренти у порівнянних цінах на початок 2007 року в цілому спостерігається навіть низхідна тенденція (сума земельної ренти у порівнянних цінах на початок 2007 року розраховувалася шляхом ділення фактичної суми на відповідний рік на кумулятивний індекс цін виробників промислової продукції).

Зокрема сума надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів у 2007 році у порівнянних цінах на початок 2007 року становила 5,7 млрд грн, у 2010 році — 5,3 млрд грн, у 2013 році — 5,7 млрд грн, у 2016 році — 4,5 млрд грн, у 2019 році — 4,7 млрд грн, у 2021 році — 2,7 млрд грн. Тобто у 2021 році реальна величина надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів порівняно з 2007 роком зменшилася на 3,0 млрд грн, порівняно з 2016 роком — на 1,8 млрд грн. Причиною такої ситуації виступає випередження темпів інфляційно-девальваційних процесів в національній економіці в цілому порівняно з темпами зростання нормативної грошової оцінки як бази нарахування земельного податку і відповідно орендної плати за землю. Певний вплив також

справили недоліки у ціноутворенні на державні та комунальні земельно-ресурсні активи, котрі продавалися за період, що аналізується.

В цілому багаторічний досвід нееквівалентності оцінки земель їх реальній вартості та недосконалість процесів купівлі-продажу окремих категорій земель комунальної та державної власності призвели до поступового зменшення питомої ваги надходжень земельної ренти як у доходах місцевих бюджетів, так і в їх загальних доходах (власні доходи місцевих бюджетів плюс офіційні трансферти). Зокрема, питома вага надходжень земельної ренти у доходах місцевих бюджетів у 2007 році становила 12,0%, у 2010 році — 13,5%, у 2014 році — 13,0%, у 2016 році — 13,1%, у 2019 році — 11,6%, у 2021 році — 10,0%. Тобто у 2021 році порівняно з 2007 роком частка земельної ренти у доходах місцевих бюджетів знизилася на 2%. Питома вага земельної ренти у загальних доходах місцевих бюджетів у 2007—2021 роках коливалася в діапазоні 5,1—7,3%.

В умовах воєнного часу, коли існують об'єктивні обмеження щодо активізації ділової активності, необхідним є удосконалення системи вилучення земельної ренти як надійного джерела наповнення бюджетів територіальних громад. Нарощенню даного виду доходів органи місцевого самоврядування мають приділяти максимальну увагу, оскільки комунальні земельно-ресурсні активи характеризуються просторово-територіальною континуальністю і з високою мірою достовірності можна прогнозувати приріст їх капіталізації за умови врахування комплексу ринкових факторів, котрі впливають на ціну землі та її оцінку. Земельна дерегуляція 2021 року на порядки збільшила потенціал комунальних земельно-ресурсних активів, що сформувало об'єктивні передумови для зміцнення господарської та фінансової самодостатності мережі укрупнених територіальних громад, оскільки територіальні громади отримали близько 4 млн га державних земель.

Збільшення потенціалу комунальних земельно-ресурсних активів внаслідок дерегуляції земельних відносин також вимагає формування сучасного інструментарію фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення, відновлення та охорони земельно-ресурсного потенціалу. Перспективи нарощення надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів напряму залежать від комплексу агротехнічних, гідромеліоративних, агролісогосподарських, агрохімічних та інших поліпшень, що створює передумови для зростання вартості земель і відповідно підвищення їх інвестиційної привабливості. З огляду на сказане частина земельної ренти, яка акумулюється у місцевих бюджетах, має концентруватися у спеціальних бюджетних фондах відтворення, відновлення та охорони земель. Через інституціоналізацію таких спеціальних фондів місцеве самоврядування створить надійні джерела для фінансового забезпечення використання набору інструментів прямого та непрямого стимулювання відтворення, відновлення та охорони земель. Інструменти прямого стимулювання за рахунок коштів спеціальних бюджетних фондів мають використовуватися для користувачів державних та комунальних земельно-ресурсних активів, а інструменти непрямого стимулювання — для суб'єктів приватного землекористування.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Земельна рента є вагомим чинником зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах поглиблення децентралізації, тому зростання її надходжень до місцевих бюджетів виступає одним з основних пріоритетів діяльності органів місцевого самоврядування. Даний пріоритет набув ще більшої актуальності внаслідок дерегуляції земельних відносин, коли значні площі земель державної власності поза межами населених пунктів були передані у комунальну власність. Дослідження показали, що у нинішніх політико-правових та соціально-економічних умовах основними складовими земельної ренти виступають: плата за землю, кошти від продажу земель державної та комунальної власності, відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва. У 2007—2021 роках у динаміці фактичних надходжень земельної ренти до місцевих бюджетів України в цілому спостерігається висхідна тенденція, а у динаміці надходжень реальної величини земельної ренти (надходження у порівнянних цінах на початок 2007 року) має місце низхідний тренд, що є підтвердженням нееквівалентності нормативної та експертної грошової оцінки земель комунальної і державної власності, що призвело до девальвації земельного капіталу та втрати місцевими бюджетами значних сум потенційних надходжень внаслідок звуження бази нарахування земельного податку і орендної плати за землю та заниження ціни продажу державних і комунальних земельно-ресурсних активів. З метою підвищення інвестиційної привабливості комунальних земельно-ресурсних активів важливого значення набуває вчасне відтворення, відновлення та охорона земель, що стане можливим за умови формування надійних джерел фінансово-інвестиційного забезпечення. Такі джерела сформуються на основі створення спеціальних бюджетних фондів відтворення, відновлення та охорони земель за рахунок концентрації в них частини земельної ренти.

Література:

1. Голян В.А., Третяк Н.А. Фінансування відтворення й охорони земельних ресурсів: пріоритети та інституціональні передумови. *Фінанси України*. 2016. № 12. С. 77—91.
2. Горин В.П., Булавинець В.М. Плата за землю як інструмент фіскального регулювання суспільного добробуту. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 46—52.
3. Дема Д.І., Сус Ю.Ю., Трокоз В.М. Податкові наслідки реформування земельних відносин. *Вісник Житомирського національного агроекологічного університету*. 2011. № 2 (2). С. 369—375.
4. Медінська Н.В., Гунько Л.А., Куценко О.О., Мороз Ю.О., Замлинський С.С. Децентралізована модель фінансового забезпечення системи економічного стимулювання екологічнобезпечного землекористування в умовах воєнного часу: пріоритети та особливості формування. *Агросвіт*. 2023. № 16. С. 48—55.
5. Патицька Х. Плата за землю в системі майнового оподаткування: особливості справляння в Україні та країнах ЄС. *Світ фінансів*. 2018. 4 (57). С. 86—98.

6. Педак І.С., Битко О.К. Фінансово-економічний механізм земельних відносин в контексті забезпечення сталого розвитку. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2017. № 4 (60). С. 160—164.

7. Томашук І.В. Орендні земельні відносини на сільських територіях: сучасний стан та основні напрями удосконалення. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 7. С. 175—183.

References:

1. Holian, V.A. and Tretiak, N.A. (2016), "Financing of restoration and protection of land resources: priorities and institutional preconditions", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 77—91.
 2. Horyn, V.P., Bulavynets', V.M. (2020), "Land payment as an instrument of public welfare fiscal regulation", *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 31 (70), no. 3, pp. 46—52.
 3. Dema, D.I. Sus, Yu.Yu. and Trokoz, V.M. (2011), "Tax consequences of reforming land relations", *Visnyk Zhytomyrs'koho natsional'noho ahroekolohichnoho universytetu*, vol. 2 (2), pp. 369—375.
 4. Medyns'ka, N.V. Hun'ko, L.A. Kutsenko, O.O. Moroz, Yu.O. and Zamlins'kyj, S.S. (2023), "Decentralized model of financial support of the system of economic stimulation of ecologically safe land use in wartime conditions: priorities and peculiarities of formation", *Ahrosvit*, vol. 16, pp. 48—55.
 5. Patyts'ka, Kh. (2018), "Land tax in the system of property taxation: specifics administration in Ukraine and EU countries", *Svit finansiv*, vol. 4 (57), pp. 86—98.
 6. Pedak, I.S. and Bytko, O.K. (2017), "Financial and economic mechanism of land relations in the context of ensuring sustainable development", *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia*, vol. 4 (60), pp. 160—164.
 7. Tomashuk, I.V. (2019), "Rental land relations in rural areas: the modern condition and the main areas of improvement", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky*, vol. 7, pp. 175—183.
- Стаття надійшла до редакції 09.11.2023 р.*

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663